

Vanhusneuvoston lausunto Pirkanmaan hyvinvointialueen alueellisesta hyvinvointisuunnitelmasta 2026–2029

Pirkanmaan vanhusneuvosto kiittää mahdollisuudesta osallistua päivitystyöhön alueellisesta hyvinvointisuunnitelmasta vuosille 2026–2029 ja lausua näkemyksensä suunnitelmasta. Lausunnossa on huomioitu alueellisen hyvinvointisuunnitelman lisäksi Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma ja lisäosa, Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma sekä Väkivallan ehkäisyn toimenpideohjelma.

Pidämme Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmaa, joka on vanhusneuvoston näkökulmasta tärkeä osa alueellista hyvinvointisuunnitelmaa, huolellisesti valmisteltuna, johdonmukaisena ja ajantasaisena. Suunnitelma tukee strategista jatkuvuutta, pitkäjänteistä kehittämistä ja asiakaslähtöistä palvelutuotantoa. Tämä on tärkeää päättäjien ja henkilökunnan kannalta sekä asukkaiden ja asiakkaiden kannalta, joiden ymmärrys Pirkan roolista ikääntyvän väestön hyvinvoinnin ja terveyden suhteen on keskeistä eri toimenpiteiden ja suunnitelmien toteutumisessa. Motivaatio toimia oman hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi nousee siitä, että ymmärtää ehdotettujen toimintojen merkityksen omalle elämälleen.

Pidämme erityisen tärkeänä, että suunnitelmassa huomioidaan ikääntyneiden määrän kasvu seuraavien vuosien aikana ja palvelutarpeiden monimuotoistuminen. Ikääntyneet eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan yksilöllisiä ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa, joilla on omat tarpeensa ja voimavaransa. Suunnitelmassa on myös kiinnitetty huomiota kohderyhmän heterogeenisuuteen ja käytetty selkeää terminologiaa (ikääntyneet, iäkkäät, ikäihmisten palvelut), mikä tukee ymmärrettävyyttä ja yhdenmukaista viestintää.

Suunnitelman toteuttamisen ohjauksesta huolehtii perustettava IkiHyte-verkosto, johon kuuluu hyvinvointialueen toimijoiden lisäksi alueen kuntien, järjestöjen, muiden kolmannen sektorin toimijoiden sekä paikallisten yritysten edustus. Verkosto toteutetaan paikallisesti lähitorien yhteydessä. Pidämme hyvänä, että ohjaukseen otetaan mukaan laajempi verkosto ja kaikki toimijat. Vanhusneuvostosta tulee kutsua mukaan edustaja verkostoon ja esitellä kokouksissa

jatkossakin suunnitelman toteutumista vanhuspalvelulakia toteuttaen (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista, §5, §6, §11).

Suunnitelmassa vanhusneuvosto on esitelty oikein hyvin.

Ennaltaehkäisy ja toimintakyky

Pidämme myönteisenä, että suunnitelmassa painotetaan ennaltaehkäisyä. Ikääntyvien osalta tämä tarkoittaa erityisesti toimintakyvyn ylläpitämistä ja varhaista tukea monin eri toiminnoin. Ikääntyvän henkilön liikkumisen ylläpitäminen on välttämätöntä ennaltaehkäisevää tukipalvelua. Kuntouttavan päivätoiminnan merkitys on tärkeä ja tukee myös omaishoitajien jaksamista. Kuntouttava päivätoiminta tulee toteuttaa lähipalveluna kunnissa niin että pitkiltä kuljetusmatkoilta välttyään. Liikunta- ja ravitsemusohjauksen, lonkkamurtumien ehkäisy, kaatumisriskin hallinta sekä muistisairauksien varhaisen tunnistamisen (Finger- toimintamalli) tulee olla systemaattinen osa palvelukokonaisuutta Pirhan alueen lähitoritoimintana.

Ennaltaehkäisevät palvelut vähentävät raskaampien ja kalliimpien palveluiden tarvetta sekä tukevat kotona asumista, joka on valtaosan ikääntyneistä toive. Yhdyspintatyö kuntien ja järjestöjen kanssa on ensiarvoisen tärkeää ennaltaehkäisevässä toiminnassa.

Oikea-aikaista neuvontaa ja ohjausta sekä tarkoituksenmukaisiin palveluihin ohjautumista tukevat vanhusneuvoston valtuustoaloitteessaan 8.10.2024 esittämät ikääntyvien hyvinvointitarkastukset. Aloitteeseen ei ole toistaiseksi saatu vastausta.

Ehkäisevä päihdetyö ja väkivallan ehkäisy

Ehkäisevä päihdetyö sisältyy Pirkanmaan hyvinvointialueella osaksi ehkäisevän työn kokonaisuutta, joka sisältää myös väkivallan ehkäisyn. Ehkäisevän päihdetyön ja väkivallan ehkäisysuunnitelmissa on erittäin tärkeää, että niitä tarkastellaan myös ikääntyvien henkilöiden näkökulmasta. Ikääntyvien henkilöiden asema, haavoittuvuus ja erityistarpeet edellyttävät ohjelmissa selkeämpää ja näkyvämpää huomioimista.

Tietoa alkoholin riskeistä ja vaikutuksista ikääntymisen myötä tulee lisätä. Ikääntyneiden kohdalla etenkin eläköityminen on tunnistettu yhdeksi isoksi murrosvaiheeksi, joka voi altistaa yksinäisyydelle sekä päihdeongelmille. Lääkehoidon ja alkoholin käytön puheeksi ottaminen on tärkeää, sillä muistisairaus voi myös lisätä alkoholin käyttöä.

Ikääntyviin kohdistuva väkivalta, fyysinen, psyykkinen, taloudellinen, seksuaalinen ja hoivan laiminlyönti ovat usein piilossa tapahtuvaa ja aliraportoitua. Erityisesti lähisuhdeväkivalta,

taloudellinen hyväksikäyttö ja omaishoitotilanteisiin liittyvä kuormitus voivat jäädä tunnistamatta. Tähän on usein syynä häpeä tai pelko tuoda väkivalta näkyväksi. Ikääntyviin kohdistuvan väkivallan tunnistaminen vaatii erityisosaamista, tästä syystä henkilöstöllä on oltava selkeät toimintamallit epäilytilanteisiin. Sote-palveluissa kaikilla tasoilla pitää olla valmiudet ja riittävä koulutus puheeksi ottamiseen.

Yksinäisyyden ehkäisy

Yksinäisyys on merkittävä hyvinvointia heikentävä tekijä. Suunnitelmassa tulisi esittää konkreettiset toimenpiteet yksinäisyyden vähentämiseksi ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Etsivää vanhustyötä on kehitettävä yksinäisyyden ehkäisyssä ja löydettävä vaikuttavat toimintamallit. Etsivä työ tulee toteuttaa laajassa yhteistyössä Pirhan, kuntien, järjestöjen, seurakuntien sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Digitalisaatio

Digitalisaation edistäminen on tärkeää, mutta palvelujen tulee säilyä saavutettavina myös niille, joilla ei ole digivälineitä tai -taitoja. Digiosallisuuden tukeminen ei saa johtaa palvelujen tosiasialliseen kaventumiseen.

Sairauksien myötä voi jo opitut digitaidot heiketä ja tätä saatetaan peitellä häpeän vuoksi. Myös lisääntyneet digihuijaukset herättävät pelkoa ja epävarmuutta käyttää digitaalisia palveluita. Jopa puhelimen käyttöä saatetaan pelätä huijauksen pelossa.

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus

Pirhan laaja maantieteellinen alue edellyttää lähipalvelujen turvaamista. Ns. liikkuvat palvelut ja etävastaanotot voivat täydentää palveluverkkoa, mutta ne eivät saa korvata fyysisiä palveluja erityisesti iäkkäimpien ja monisairaiden kohdalla. Erityistä huomiota tulee kiinnittää haja-asutusalueilla, mutta myös kaupungeissa asuviin, pienituloisiin eläkeläisiin, muistisairaisiin ja heidän omaishoitajiinsa sekä ikääntyviin maahanmuuttajiin. Palvelujen yhdenvertaisuus on varmistettava kaikille ikäryhmille koko hyvinvointialueella. Palvelujen tai hoidon tarvetta arvioidessa tulee huomioida, ettei vanhuus ole sairaus.

Vanhusneuvosto pitää tärkeänä nähdä ikääntynyt henkilö toimijana ja arvokkaana ihmisenä – ei vain auttamisen kohteena. Yhteiskunnassa käytävä keskustelu, esim. mediassa, ikääntyneiden taloudellisesta rasitteesta ja liiallisesta määrästä väestössä aiheuttavat ikääntyneille stressiä ja

surua, ikään kuin ikäihmiset eivät enää olisi osa yhteiskuntaa ja heitä ei arvostettaisi ihmisinä tai heidän elämäntyytään ei nähdä.

Kotona asumisen ja omaishoidon tuki

Kotona asumisen ensisijaisuus edellyttää riittävästi resursoitua kotihoitoa, kuntouttavaa työtettä sekä omaishoitajien tukipalveluja. Tarvitaan riittäviä ja oikea-aikaisia kotihoidon palveluja, ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä ja varhaista tukea sekä esteettömiä asumisratkaisuja ja korjausneuvontaa. Tukipalveluilla tulee tukea kotona asumista jo ennen säännöllisen kotihoidon tarvetta. Vanhusneuvosto kiinnittää huomion kotona asumista tukevien palveluiden myöntämisperusteiden tarkistamiseen valmistelemansa aloitteen kautta. Kotiin tulee saada esteettömyyttä ja turvallisuutta edistäviä parannuksia muutoinkin kuin vammaislainsäädännön kautta.

Omaishoitajien jaksaminen on keskeinen osa palvelujärjestelmän kestävyyttä. Heidän jaksamisensa vahvistaminen on tärkeä osa ikääntyneiden hyvinvointia ja tulee näkyä konkreettisissa toimenpiteissä. Kotihoito ja sen laajentaminen koskemaan alueen kaikkia kuntia on oltava yksi tärkeimmistä tukitoimista omaishoitajille vapaapäivien ja tarvittaessa yhtäkkistä apua, esimerkiksi omaishoitajan sairastuessa. On myös huolehdittava kuntoutuksen jatkumisesta sellaisena kuin se on ollut ennen ikääntyneen sairastumista esimerkiksi muistisairauteen.

Terveyspalvelujen saatavuus

Ikääntyneille keskeistä on nopea pääsy perusterveydenhuoltoon. Pitkät jonotusajat heikentävät toimintakykyä ja lisäävät turvattomuutta. Sähköisen ajanvarauksen rinnalle toimivat ja helposti käytettävät vaihtoehtoiset asiointipalvelut niille, joilla ei ole digivalmiuksia. Kaikissa palveluissa pitää olla käytössä asiakkaille henkilöstöltä tuleva takaisinsoittopalvelu sovitussa aikarajassa. Geriatrisen osaamisen vahvistaminen on tärkeää ja samoin muistisairauksien varhainen tunnistaminen.

Henkilöstön osaaminen ja hyvinvointi

Laadukas henkilöstö ja sen osaaminen, kuten RAI-arviointien käyttö, varmistavat palvelujen vaikuttavuuden hyvinvointisuunnitelman onnistumisen. Henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen tukee myös ikäihmisten laadukasta palvelua. Myös riittävä henkilöstön resurssointi ikääntyvien palveluissa on taattava.

Osallisuus ja vaikuttaminen

Ikääntyneiden osallisuuden tulee olla rakenteellisesti turvattua. Vanhusneuvostojen rooli on keskeinen, ja niiden näkemykset tulee huomioida aidosti päätöksenteossa. Ikääntyneet ovat aktiivinen voimavara, eivät pelkästään palveluiden käyttäjiä. He voivat osallistua esimerkiksi Pirhan ja kuntien erilaisiin työryhmiin, joissa edistetään ikääntyvien asioita.

Asiakaspalautteen kerääminen ja asiakasosallisuus ovat suunnitelmissa hyvin esillä, mutta on varmistettava myös ikääntyneiden mahdollisuus vastata kyselyihin paperisena versiona sähköisen kyselyn rinnalla ilman ikärajoja.

Yhteistyö ja osallisuus

Kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyö mahdollistaa palvelujen monipuolisuuden ja paikallisten tarpeiden huomioimisen.

Hyvinvointisuunnitelman toteutus nojaa vahvasti myös lähitorien toimintaan. Lähitoreille tulee varmistaa riittävät resurssit sekä vahvistaa niiden tunnettavuutta. Lähitorien ilmapiiriin ja kutsuvuuteen pitää kiinnittää huomiota.

Ikäihmisten aktiivinen osallistaminen palvelujen suunnitteluun vahvistaa kokemusta arvokkaana ja kuulluksi tulemisesta. Asiakasraadit tukevat osallisuutta ja vanhusneuvostolla on merkittävä rooli ikäihmisten äänenä Pirhan palveluissa ja päätöksenteossa.

Viestintä

Vanhusneuvosto ehdottaa tekstin selkeyttämiseksi Hyvinvointisuunnitelman sivulle 28 ensimmäisessä kappaleessa muutosta. "Yhdensuuntaisella, eri toimijoiden yhteisellä viestinnällä voidaan luoda turvallisuuden tunnetta ja palauttaa ihmisten luottamusta yhteiskuntaan" tulisi olla lyhyesti: Eri toimijoiden yhteisellä viestinnällä voidaan luoda turvallisuuden tunnetta ja palauttaa ihmisten luottamusta yhteiskuntaan. Viestinnän ei tule olla yhdensuuntaista vaan vastavuoroista.

Yhteenveto

Hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ovat pääosin oikeansuuntaisia. On kuitenkin tärkeää, että toimenpiteet ovat konkreettisia ja mitattavia, vaikutuksia arvioidaan systemaattisesti ikääntyvien näkökulmasta, resurssit ovat riittävät tavoitteisiin nähden, osallisuus ja yhteistyö toteutuvat käytännössä.

Ikääntyvän väestön hyvinvointi on keskeinen osa Pirkanmaan sosiaalista kestävyyttä ja taloudellista vastuullisuutta tulevina vuosina. Vanhusneuvosto pitää tärkeänä, että hyvinvointisuunnitelman päivitys on samanaikainen kuntien hyvinvointisuunnitelmien ja -kertomusten kanssa.

Tampereella 3.3.2026

Pirkanmaan hyvinvointialueen vanhusneuvosto